

*Когда наука достигает какой-либо вершины,
с нее открывается обширная перспектива
дальнейшего пути.*

С. И. Вавилов

Механізм регулювання економіки

УДК 336.02

Іванов Ю. Б.

ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

The article is devoted to the principles of tax regulation as an important aspect of state tax policy. Principles of tax regulation are formulated taking into consideration main principles of taxation and state regulation of economics.

Одним із основних завдань податкової політики держави є використання системи оподаткування для регулювання соціально-економічних процесів як одного з найбільш дієвих важелів економічного та соціального розвитку. Теоретичному й методологічному обґрунтуванню напрямків вирішення цієї проблеми присвячені праці таких українських фахівців у сфері державних фінансів, як О. Василик [1], В. Вишневський [2], В. Загорський [3], А. Крисоватий [4], В. Опарін [5], А. Соколовська [6; 7], О. Тищенко [8], В. Федосов [9] та ін.

Разом з тим у роботах вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених податковій політиці та оподаткуванню, ще не знайшли необхідний науково-теоретичний розвиток принципи податкового регулювання, визначенню та характеристиці яких присвячена дана стаття.

Процес податкового регулювання є досить складним і неоднозначним. Тому безперечно важливим є його внутрішня скоординованість і підпорядкованість загальним правилам. Виходячи з цього, першорядне значення має визначення та коректне застосування принципів податкового регулювання.

Під принципом у широкому сенсі розуміється "основне, вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін." [10, с. 941]. Отже, для цілей податкового регулювання це визначення можна інтерпретувати як "основне, вихідне положення теорії оподаткування у сфері реалізації регулюючої функції податків".

Інше загальноприйняте значення цього терміна – "правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і т. ін." [10, с. 941]. Тобто принцип податкового регулювання в цьому сенсі слід розуміти як основне положення, що визначає сутність та основу цього процесу; правило, покладене в основу податкової політики держави як одного з основних важелів державного регулювання економіки.

Виходячи зі специфіки реалізації регулюючої функції податків, принципи податкового регулювання є похідними, по-перше, від принципів державного регулювання економіки, а по-друге, від принципів оподаткування та податкової політики (рисунк).

Принцип наукової обґрунтованості є одним із базових принципів державного регулювання та передбачає врахування вимог об'єктивних економічних законів, реалій економічного, політичного й соціального життя суспільства, національних особливостей [11, с. 63].

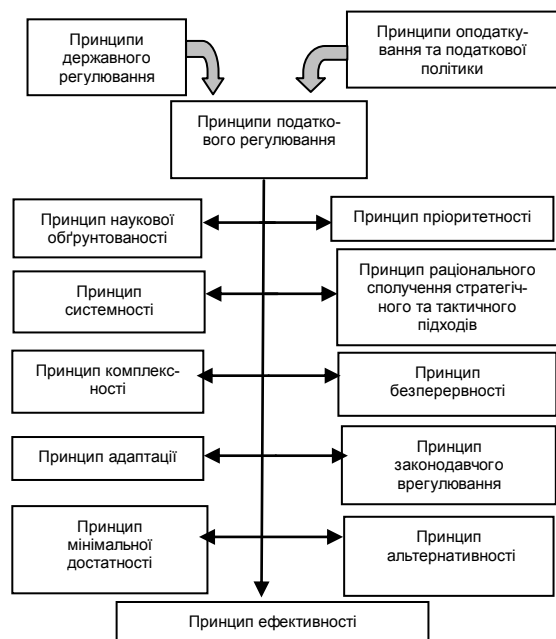

Рис. Взаємозв'язок принципів податкового регулювання з принципами оподаткування та державного регулювання

Зміна умов оподаткування внаслідок здійснення регулятивних впливів з боку держави обумовлює зміну вартості продукту, що випускається, оскільки для суб'єктів господарювання – платників податку – виступають непродуктивними витратами. Це, у свою чергу, впливає на співвідношення попиту та пропозиції, рівень інфляції тощо. Тому цілком очевидно є необхідність врахування в процесі прийняття рішень у сфері податкового регулювання об'єктивних економічних законів: вартості, попиту та пропозиції й ін.

Принцип наукової обґрунтованості податкового регулювання передбачає також врахування тих умов, в яких здійснюються регулятивні впливи. Специфічними рисами сучасного етапу розвитку української економіки є велика частка тіньової та неспостереженої економіки, а також відносно низький рівень податкової культури платників. Унаслідок цього заходи податкового регулювання, які дають відчутний ефект в країнах з розвинутою ринковою економікою, можуть не спрацювати та не давати бажаного результату.

Принцип системності податкового регулювання обумовлений системним характером об'єкта регулювання – національної економіки, яка становить складну динамічну систему, що включає в себе різні рівні та елементи. Виходячи з цього, державне регулювання взагалі та податкове регулювання зокрема, мають виходити із системних засад у розв'язанні економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних та інших проблем.

Специфікою податкового регулювання виступає те, що регулюючи впливи на соціально-економічні процеси здійснюються через відповідні зміни системи оподаткування, тобто специфічним об'єктом цього виду державного регулювання є податкові правовідносини, які реалізуються в податковій системі.

Оскільки реалізація регулюючої функції не повинна послаблювати фінансову функцію оподаткування та податкової системи в цілому, принцип системності податкового регулювання в цьому аспекті полягає в забезпеченні раціонального співвідношення регулюючої та фінансової функцій оподаткування.

Реалізація податкового регулювання пов'язана із системою взаємодії інтересів держави, регіонів і платників податків. Ці інтереси є різноспрямованими, тому виражене використання засобів податкового регулювання не повинне суттєво порушувати баланс цих інтересів, тобто обмеженням в процесі податкового регулювання має бути забезпечення стійкості цієї системи. Так, надмірне застосування податкових пільг з податків і зборів, що сплачуються до місцевих бюджетів (наприклад, плата за землю), може призводити до скорочення надходжень у ці бюджети та підризу фінансової основи місцевого самоврядування. Це, у свою чергу, порушує баланс інтересів держави та регіонів у контексті оподаткування. Для виправлення цієї ситуації можуть бути застосовані як податкові (збільшення податкових надходжень від інших податків і зборів) або неподаткові методи державного регулювання (наприклад, у вигляді збільшення розміру міжбюджетних трансфертів), що може породжувати нові проблеми не тільки економічного, але й соціально-психологічного характеру. Цей аспект принципу системності є настільки важливим, що деякі фахівці [11, с. 63] виокремлюють погодження інтересів як окремий принцип державного регулювання економіки.

Проявом принципу системності податкового регулювання є також те, що всі заходи податкового регулювання мають розглядатися в їх взаємодії та взаємозв'язку. Раціональне сполучення та взаємодія різних інструментів податкового регулювання підсилює їх дієвість унаслідок синергетичного ефекту, тому для вирішення будь-якого завдання у сфері податкового регулювання має бути застосований відповідний "пакет" інструментів. Введення локальних заходів порушує цілісність системи податкового регулювання та знижує, в кінцевому рахунку, його ефективність.

Принцип комплексності. Податкове регулювання не є єдиним методом реалізації соціально-економічної політики держави. Воно має застосовуватися в комплексі з іншими прямими та непрямими методами державного регулювання, такими, як митно-тарифне регулювання, державна політика ціноутворення, бюджетна політика, ліцензування певних видів господарської діяльності, монетарна політика тощо. При цьому не можна абсолютизувати податкове регулювання як єдиний дієвий та найбільш ефективний важіль державного регулювання, оскільки бажані результати державної політики в соціально-економічній сфері можуть бути досягнуті при використанні державою всього арсеналу засобів та інструментів державного регулювання.

Принцип пріоритетності. Передбачає чітке визначення пріоритетів податкового регулювання – основних соціально-економічних проблем розвитку країни, на вирішенні яких податковими заходами слід зосередитися державі в конкретний момент часу. Необхідність визначення пріоритетів податкового регулювання обумовлена обмеженістю фінансових ресурсів держави та різноспрямованістю фінансової і регулюючої функцій оподаткування, оскільки посилення податкового стимулювання платників автоматично означає відповідне зменшення податкових надходжень в бюджети та державні цільові фонди протягом періодів, наступних за здійсненням регулятивного впливу. Тому податкове регулювання має бути зосереджене на вирішенні пріоритетних державних завдань, насамперед, стратегічного характеру.

Найбільш складною проблемою реалізації цього принципу є визначення обмеженого кола пріоритетних завдань, які мають вирішуватися засобами податкового регулювання. Як свідчить досвід розвитку податкової системи України, знева-

жання цієї проблемою наприкінці 90-х років XX сторіччя призвело до суттєвого зменшення фінансової ефективності оподаткування та втрати дієвості відповідних заходів податкового регулювання. Це стосується, зокрема, численних податкових пільг галузевої спрямованості, широкої сфери пільгового оподаткування суб'єктів спеціальних економічних зон і території пріоритетного розвитку та ін., внаслідок чого бюджет втратив значні суми надходжень без відповідних позитивних результатів у вирішенні поставлених соціально-економічних завдань. Після 2003 року кількість пріоритетів податкового регулювання поступово зменшується, що сприяє концентрації зусиль на розв'язанні найбільш важливих проблем економічного та соціального розвитку. Тому визначення пріоритетів податкового регулювання та обмеження їх кількості є об'єктивною вимогою дієвої податкової політики та має бути врегульоване на законодавчому рівні.

Принцип раціонального сполучення стратегічного та тактичного підходів у податковому регулюванні. Залежно від характеру цілей податкової політики податкове регулювання може носити як стратегічний, так і тактичний характер. Цей принцип певною мірою пов'язаний з принципом пріоритетності. Разом з тим заходи управління економікою, в тому числі заходи податкового характеру, не обмежуються виключно стратегічними цілями. Так, в окремі періоди часу для вирішення локальних завдань можуть використовуватися підтримуючі пільги (здебільшого – галузевої спрямованості). Надмірне використання інструментів податкового регулювання при розв'язанні тактичних питань не можна вважати обґрунтованим, але й повна відмова від застосування відповідних засобів у тактичних цілях неможлива. Тому на кожному етапі розвитку економіки країни постає завдання раціонального поєднання стратегій і тактики податкового регулювання. Але, виходячи з принципу пріоритетності, перевага в податковому регулюванні має віддаватися саме використанню податкових інструментів стратегічного характеру.

Принцип законодавчого врегулювання впливає зі специфіки податків та оподаткування як інституту сучасного суспільства. Він полягає в тому, що всі інструменти державного регулювання у сфері оподаткування мають бути чітко регламентовані відповідними законодавчими актами, причому законодавчо мають бути врегульовані всі елементи кожного з цих інструментів.

На практиці цей принцип у багатьох випадках порушується внаслідок надмірного застосування в спеціальних податкових законах норм непрямої дії. В сучасному українському оподаткуванні деякі елементи інструментів податкового регулювання встановлюються не законами, а постановами Кабінету Міністрів України, наказами ДПА України та інших центральних органів виконавчої влади.

Так, наприклад, передбачені ст. 5 Закону України "Про податок на додану вартість" [12], податкові пільги у вигляді звільнення окремих операцій від ПДВ потребують конкретизації переліків відповідних товарів (робіт, послуг), встановлення яких віднесено до компетенції Кабінету Міністрів України. Це, зокрема, відноситься до поставки: вітчизняних продуктів дитячого харчування; товарів спеціального призначення для інвалідів; поставки (у тому числі аптечними закладами) зареєстрованих і допущених до застосування в Україні лікарських засобів та виробів медичного призначення; поставки послуг з охорони здоров'я; культових послуг і предметів культового призначення тощо.

До того ж законодавчими актами до компетенції КМУ часто відноситься й порядок застосування податкових пільг (поставка на пільгових умовах вітчизняних продуктів дитячого харчування – пп. 5.1.1 Закону [12]; безкоштовна передача рухомого складу однією залізницею або підприємством залізничного транспорту загального користування іншим залізницям або підприємствам – пп. 5.1.18 Закону [12]; поставка товарів (робіт, послуг), передбачених для власних потреб дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав та представництв міжнародних організацій в Україні – п. 5.3 Закону [12] та ін.).

В оподаткуванні прибутку підприємств до повноважень КМУ віднесено встановлення порядку: безоплатної передачі основних фондів, які підпадають під пільгове оподаткування (пп. 4.2.15 Закону [13]); гарантійного ремонту (обслуговування) або гарантійних заміन, а також перелік товарів, на які встановлюється гарантійне обслуговування (пп. 5.4.3 Закону [13]); цільового використання коштів, вивільнених у зв'язку з наданням податкових пільг суб'єктам книговидавничої справи (пп. 7.13.7 Закону [13]) тощо.

Реалізація принципу законодавчого врегулювання потребує системного вдосконалення податкового законодавства та відмову, у більшості випадків, від застосування норм непрямої дії, що може бути досягнуто в Податковому кодексі.

Принцип адаптації передбачає коригування впливу держави на соціально-економічні процеси залежно від внутрішніх і зовнішніх умов розвитку країни на основі безперервного аналізу дієвості й ефективності заходів податкового регулювання.

Певною мірою цей принцип випливає з системного характеру податкового регулювання та пов'язаний з таким принципом оподаткування, як гнучкість, під якою розуміється "властивість податкової системи до трансформації та/або адекватної автоматичної реакції у відповідь на зміну умов господарської діяльності платників податків і макроекономічної ситуації в цілому" [2, с. 96]. Його реалізація передбачає необхідність моніторингу соціально-економічного стану країни та економічного розвитку платників податків, а також дієвості та ефективності застосування окремих інструментів податкового регулювання. Коригування заходів податкового регулювання під впливом умов, що постійно змінюються, є об'єктивною необхідністю, з точки зору забезпечення дієвої податкової політики держави, оскільки кожен з інструментів податкового регулювання має відповідну тривалість свого життєвого циклу, що й визначає можливість і доцільність його застосування в конкретних умовах та з урахуванням пріоритетів соціально-економічного розвитку.

Цей принцип податкового регулювання певною мірою відповідає сформульованому А. Вагнером в рамках теорії колективних потреб принципу еластичності (рухомості) оподаткування. Проявами принципу адаптації є гнучкість (динамічність) податкового регулювання. Не існує механізмів, незмінних протягом часу: змінюється ринкове середовище, кон'юнктура ринку, державні пріоритети. Система податкового регулювання має відповідати цим змінам. Якщо цього не відбувається, ефективність механізмів регулювання знижується.

Важливою вимогою реалізації принципу адаптації в податковому регулюванні є раціональне поєднання гнучкості й стабільності використовуваних регулятивних інструментів. Ця проблема є виключно важливою, оскільки часті зміни умов оподаткування призводять до непередбачуваності податкових результатів господарської діяльності в середньострокову та довгострокову періодах, що унеможливує ефективне стратегічне планування та управління розвитком суб'єктів підприємницької діяльності.

Принцип безперервності полягає в тому, що процес податкового регулювання, хоча й реалізується за допомогою окремих дискретних механізмів, термін дії яких є обмеженим, але в цілому має безперервний характер. Застосовувані інструменти податкового регулювання мають бути спадковими та впливати з пріоритетів загальнодержавного розвитку.

Принцип мінімальної достатності витікає з відповідного принципу державного регулювання економіки, який полягає в тому, що держава повинна виконувати тільки ті функції, які не може забезпечувати ринок. Стосовно оподаткування специфіка прояву цього принципу полягає в тому, що застосування заходів податкового регулювання обмежене тим, що вони, при їх широкому використанні, можуть спотворювати дію ринкових механізмів, спотворювати умови конкуренції, створювати штучні переваги для окремих платників, мають бути нейтральними відносно до мотивів господарюючих суб'єктів. Тобто податкове регулювання суперечить таким принципам оподаткування, як рівність і нейтральність, порушує принципи рівності та нейтральності оподаткування.

Тому реалізація принципу мінімальної достатності в податковому регулюванні накладає певні обмеження на масштаби та глибину регулятивних впливів з урахуванням пріоритетів соціально-економічного розвитку країни.

Принцип ефективності податкового регулювання означає порівнянність втрат бюджетів і витрат, пов'язаних із податковим адмініструванням заходів податкового регулювання, з результатами державного втручання в економіку засобами податкової політики. Інакше, позитивний економічний або/та соціальний результат відповідних заходів податкового регулювання має перевищувати втрати та витрати всіх суб'єктів податкових правовідносин, пов'язаних з їх реалізацією.

На практиці застосування цього принципу потребує оцінювання та врахування:

по-перше, реальних наслідків використання певного інструменту податкового регулювання. Оскільки вирішення окремих завдань державної соціально-економічної політики здійснюється за допомогою комплексу адміністративних (прямих) й економічних (непрямих) важелів, необхідно виокремити саме результат податкового регулювання, нівелювавши вплив на загальний результат інших складових державної соціально-економічної політики, що, безумовно, є складним завданням;

по-друге, втрат бюджетів і державних цільових фондів від застосування конкретного регулятивного інструменту. Це завдання порівняно успішно реалізується на практиці за допомогою спеціальної статистичної інформації (форма 1-ПП), хоча методичне забезпечення розрахунку бюджетних втрат навряд чи можна назвати науковообґрунтованим. Воно потребує подальшого розвитку та конкретизації з урахуванням специфіки конкретних інструментів податкового регулювання;

по-третє, інерційності процесів податкового регулювання, проявом якої є наявність часового лага між впровадженням певного інструменту податкового регулювання та отриманням конкретного результату. Наявність такого лага обумовлена такими етапами впровадження регулятивного заходу після прийняття відповідного законодавчого акту: розробка підзаконних актів (у випадку їх необхідності) та відповідних податкових роз'яснень; організація податкового контролю, коригування стратегії й тактики діяльності платників податку; цільове використання вивільнених з-під оподаткування коштів для розв'язання поставленого завдання;

по-четверте, витрат, пов'язаних з адмініструванням інструментів податкового регулювання. При цьому слід розрізняти, з одного боку, витрати контролюючих органів на здійснення контролю за відповідністю параметрів діяльності конкретних платників встановленим критеріям і за цільовим використанням вивільнених від оподаткування коштів, а з іншого – витрати платників податків на ведення окремого податкового обліку діяльності, що підлягає преференційному оподаткуванню, підготовку спеціальної звітності, організацію та здійснення внутрішнього контролю за додержанням встановлених законодавством вимог тощо.

Інший аспект принципу ефективності полягає в тому, що цілі, які ставляться перед податковим регулюванням, можуть бути досягнуті різними шляхами за допомогою різних інструментів, що мають різні сфери застосування та ефективність дії. Так, наприклад, податкова підтримка найбільш развливих верств населення, котрі мають низький рівень доходів, принципово може здійснюватися за допомогою прогресивної шкали індивідуального прибуткового податку, неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, податкової соціальної пільги тощо.

У цьому плані реалізація принципу оптимальності полягає в порівнянні альтернативних варіантів податкового регулювання та вибору найкращого з них, який відповідає критерію максимальної ефективності.

Таким чином, реалізація сформульованих принципів у процесі здійснення податкового регулювання економічних і соціальних процесів сприятиме ефективному використанню регулятивного потенціалу оподаткування.

На основі запропонованої класифікації принципів у подальших дослідженнях доцільним вважається переосмислення та уточнення змісту й специфіки застосування методів та інструментів податкового регулювання.

Література: 1. Василюк О. Л. Податкова система України: Навчальний посібник. – К.: ВАТ "Поліграфкнига", 2004. – 478 с. 2. Вишневецький В. П. Налогообложение: теории, проблемы, решения / В. П. Вишневецький, А. С. Веткин, Е. Н. Вишневская, Е. В. Бавин, Е. А. Амоша, С. М. Попов, А. В. Гречишкин, Л. А. Зуев, С. Г. Тешенко, Ю. А. Забаренко. – Донецк: ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006. – 504 с. 3. Загорський В. С. Бюджетно-податкова система України: теорія і практика: Монографія. – Ірпін: Національна академія ДПС України, 2006. – 304 с. 4. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 370 с. 5. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 240 с. 6. Соколовська А. М. Система податкових пільг в Україні в контексті європейського досвіду / А. М. Соколовська, Т. І. Єфименко, І. О. Луїна. – К.: НДФІ, 2006. – 320 с. 7. Соколовська А. М. Податкова система держави: теорія і практика становлення. – К.: Знання-Пресс, 2004. – 454 с. 8. Тищенко А. Н. Проблемы реформирования налоговой системы в экономике транзитивного типа / В кн. Налогообложение: проблемы науки и практики – 2006: Монография. – Харьков: ИД "ИНЖЭК", – С. 43 – 61. 9. Федосов В. М. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: Монографія / В. М. Федосов, В. М. Опарін, С. Львовичкін; [За наук. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2002. – 388 с. 10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпін, ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с. 11. Гіль С. Є. Державне регулювання економіки. Ч.1. / С. Є. Гіль, О. А. Дудник, Л. В. Єфремова, М. В. Горобинська, Л. І. Приймак, О. Ф. Серіков. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2002. – 92 с. 12. Закон України "Про податок на додану вартість" від 3 квітня 1997 р. №168/97-ВР (зі змінами і доповненнями) / В зб. "Податкова система. Хрестоматія". Збірник систематизованого законодавства. – К.: Бліц-Інформ, – 2006. – Вип. 1. – С. 28 – 56. 13. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" (в редакції Закону України від 22 травня 1997 р. №283/97-ВР зі змінами і доповненнями) / В зб. "Податкова система. Хрестоматія". Збірник систематизованого законодавства. – К.: Бліц-Інформ, 2006. – Вип. 1. – С. 72 – 122.

Стаття надійшла до редакції
23.01.2007 р.

УДК 330.131.7

Григорян В. В.

СОВРЕМЕННЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ОБ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РИСКЕ

Modern approaches to risk sensitization, its place in market economy are analyzed, risk definitions is clarified. Peculiarities of risk function in modern economy are defined and risk link with innovating activities of enterprises and society are disclosed.

Двойственный характер рыночной системы, ее понятия "определенность" и "неопределенность", в условиях которых предприятия функционируют и решают свои задачи, приобретают глубокий теоретический смысл и важное практическое значение тогда, когда они рассматриваются в экономической теории как необходимые предпосылки для осмысления такой центральной категории предпринимательской деятельности, какой является риск.

Понятие риска имеет долгую историю, истоки которой восходят к профессиональным интересам римских юристов еще до нашей эры. И, несмотря на глубокую давность, это понятие не получило должного исследования и обоснования. Достаточно отметить, что в течение веков риск однозначно рассматривается как угроза, опасность потери доходов, имущества. В известном в мире словаре Вебстера риск определяется как "опасность возможного убытка или ущерба". В словаре С. И. Ожегова риску дается два определения: 1) возможная опасность; 2) действие наудачу в надежде на счастливый исход [1, с. 591]. В современном экономическом словаре Б. А. Райзберга и других авторов риск определяется как опасность возникновения непредвиденных потерь ожидаемой прибыли, дохода или имущества, денежных средств в связи со случайным изменением условий экономической деятельности, неблагоприятными обстоятельствами" [2, с. 294].

Между тем, с развитием капиталистической рыночной системы получает широкое распространение "склонность к риску", на что обратил внимание Дж. Кейнс. Эта склонность прямо вытекает из природы капитала, предпринимательской деятельности. Капитал в постоянных поисках стремится к более прибыльному вложению, а стало быть, к более рискованному своему применению. Простой пример: поскольку дивиденд от акций обычно значительно превышает банковский процент, постольку люди предпочитают вкладывать свои средства в акционерные общества, а не в банки. Хотя вложение в акции более рискованное по сравнению со "стрижкой купонов" банков.

Задолго до Дж. Кейнса в середине XIX века Т. Даннинг образно описал, как капитал рискует "под страхом виселицы" в ожидании большей прибыли. Чем больше прибыли капитал может получить, тем выше степень риска его применения.

Вот и возникает вопрос: что же такое риск? Опасность или наоборот, благоприятное условие для предпринимателя? Присущи ли риску объективный и субъективный аспекты? В поисках ответа автор попытался сгруппировать существующие в научных источниках многочисленные определения риска. В итоге получилось три его разновидности: риск как вероятность или возможность убытка или ущерба; риск как особая неопределенность, содержащая возможность выбора альтернативы; риск как специфическая деятельность (таблица). Есть и другие разновидности определения риска. Например, в последнее время наблюдается теоретическая разработка риска как особого товара, становящегося объектом купли-продажи [3; 4].

Дело не только в том, что в литературе есть множество противоречащих друг другу определений риска. Но и в том, на чем обосновывается взгляд, согласно которому разные определения риска представляют положительное явление, поскольку "риск – это сложное явление, имеющее множество несовпадающих, а иногда противоположных реальных основ" [5, с. 61]. Можно понять, когда исследование предмета, в частности риска, находится на начальной стадии, когда основные проблемы еще не познаны и идет большой научный поиск. В этом случае разные позиции, определения необходимы как моменты исследования одного и того же предмета под разными углами зрения. Но в принципе же множество определений предмета, в особенности риска, не только представляет собой явление отрицательного характера, но и вредного, поскольку в зависимости от того как субъект хозяйствования воспринимает сущность риска, он принимает решение как действовать.

Иначе говоря, существует прямая связь между пониманием сущности риска и принимаемым решением. Думается, нельзя сложностью риска объяснять множество его определений. Ведь как бы ни было сложным исследуемое явление, оно, согласно законам диалектики, всегда состоит из трех составляющих: общего, особенного и единичного. Определение риска связано с раскрытием того общего, которое одинаково присуще риску в любой отрасли хозяйства, на любом предприятии. И чем чище очерчивается это общее, избегая включения в его состав каких-то нюансов от особенного и единичного, тем глубже познается сущность риска.

Но как бы глубже ни удалось познать общую сущность риска, оно вовсе не подменяет необходимости исследования того особенного и единичного, которые присущи риску в любой сфере экономики, на любом предприятии.